



IJTIMOYIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

ISSN 3060-5059



VOL.3 № 5

2026

YOSHLAR ONGINDA QADRIYATLAR SHAKLLANISHINING FALSAFIY ASOSLARI

Najimidinova Dilnoza Gulomjonovna
Andijon davlat texnika instituti, assistent

Annotatsiya

Mazkur maqolada yoshlar ongida qadriyatlar shakllanishining falsafiy asoslari keng tahlil qilinadi. Tadqiqotda qadriyatlar tizimining mohiyati, uning jamiyat va shaxs hayotidagi o'rnini, shuningdek, yoshlar tafakkuriga ta'sir etuvchi ijtimoiy, madaniy va axborot omillari yoritilgan. Maqolada oila, ta'lim tizimi va jamiyatning o'zaro hamkorligi asosida yoshlar ongida milliy va umuminsoniy qadriyatlarni shakllantirish zarurati asoslab beriladi. Shuningdek, globallashuv sharoitida yuzaga kelayotgan qadriyatlar transformatsiyasi va uning yoshlar ongiga ta'siri falsafiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, yoshlarning mustaqil va tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish orqali barqaror qadriyatlar tizimini shakllantirish mumkinligi aniqlangan.

Kalit so'zlar: Qadriyatlar, yoshlar ongi, falsafa, aksiologiya, globallashuv, ma'naviyat, tarbiya, ijtimoiy omillar, milliy qadriyatlar, tanqidiy fikrlash.

ФИЛОСОФСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЦЕННОСТЕЙ В СОЗНАНИИ МОЛОДЕЖИ

Нажимидинова Дилноза Гуломжоновна
Андижанский государственный технический институт, ассистент

Аннотация

В данной статье всесторонне анализируются философские основы формирования ценностей в сознании молодежи. Рассматривается сущность системы ценностей, ее роль в жизни личности и общества, а также социальные, культурные и информационные факторы, влияющие на мировоззрение молодежи. Особое внимание уделяется значению семьи, системы образования и общества в формировании национальных и общечеловеческих ценностей. Также исследуются процессы трансформации ценностей в условиях глобализации и их влияние на сознание молодежи. В результате исследования обосновано, что развитие критического и самостоятельного мышления способствует формированию устойчивой системы ценностей у молодежи.

Ключевые слова: ценности, сознание молодежи, философия, аксиология, глобализация, духовность, воспитание, социальные факторы, национальные ценности, критическое мышление.

PHILOSOPHICAL FOUNDATIONS OF THE FORMATION OF VALUES IN YOUTH CONSCIOUSNESS

Najimidinova Dilnoza Gulomjonovna
Andijan State Technical Institute, Assistant

Abstract

This article provides a comprehensive analysis of the philosophical foundations of value formation in the consciousness of youth. The study examines the essence of the value system, its role in individual and social life, as well as the social, cultural, and informational factors influencing young people's worldview. Particular attention is given to the role of family, educational institutions, and society in shaping national and universal values. The article also explores the transformation of values in the context of globalization and its impact on youth consciousness. The findings suggest that the development of independent and critical thinking skills plays a crucial role in forming a stable system of values among young people.

Keywords: Values, youth consciousness, philosophy, axiology, globalization, spirituality, education, social factors, national values, critical thinking.

Bugungi kunda globallashuv jarayonlarining jadallashuvi, axborot makonining keskin kengayishi hamda turli madaniyatlar o'rtasidagi o'zaro ta'sirning ortib borishi inson ongiga, ayniqsa, yoshlar tafakkuriga sezilarli darajada ta'sir ko'rsatmoqda. Bunday sharoitda yoshlar ongida mustahkam qadriyatlar tizimini shakllantirish nafaqat pedagogik, balki chuqur falsafiy muammo sifatida namoyon bo'lmoqda. Chunki qadriyatlar insonning borliqni anglash usuli, hayotiy maqsadlari va ijtimoiy xulq-atvorini

belgilovchi asosiy mezon hisoblanadi. Yosh avlod har qanday jamiyatning strategik resursi va kelajagini belgilovchi asosiy kuchdir. Shu bois ularning ongida shakllanadigan qadriyatlar tizimi jamiyat taraqqiyotining yoʻnalishini belgilab beradi [2; 15–17-b.]. Agar yoshlar ongida sogʻlom va barqaror qadriyatlar shakllansa, bu jamiyatda ijtimoiy barqarorlik, maʼnaviy yuksalish va taraqqiyot uchun mustahkam zamin yaratadi. Aksincha, qadriyatlar tizimida boʻshliq yoki ziddiyat yuzaga kelsa, bu turli ijtimoiy muammolarga sabab boʻlishi mumkin.

Falsafa qadriyatlar muammosini oʻrganishda muhim nazariy asos sifatida namoyon boʻladi. Falsafaning aksiologiya yoʻnalishi aynan qadriyatlar mohiyati, ularning kelib chiqishi, rivojlanishi va jamiyat hayotidagi oʻrnini tahlil qiladi. Shu nuqtai nazardan qaraganda, yoshlar ongida qadriyatlar shakllanishini oʻrganish falsafaning dolzarb yoʻnalishlaridan biri hisoblanadi. Zamonaviy jamiyatda yoshlar turli axborot manbalari — internet, ijtimoiy tarmoqlar, ommaviy madaniyat orqali turli xil gʻoya va qadriyatlar taʼsiriga tushmoqda. Bu esa ularning ongida qadriyatlar pluralizmini yuzaga keltirib, baʼzan esa maʼnaviy tanazzul yoki qadriyatsizlik holatlariga ham olib kelishi mumkin. Shu bois yoshlar ongida milliy va umuminsoniy qadriyatlarni uygʻun holda shakllantirish muhim vazifa sifatida namoyon boʻlmoqda [3; 65–67-b.].

Metodlar

Mazkur tadqiqotda yoshlar ongida qadriyatlar shakllanishining falsafiy asoslarini chuqur va tizimli oʻrganish maqsadida kompleks metodologik yondashuv qoʻllanildi. Tadqiqotning ilmiy asoslanganligini taʼminlash uchun nazariy va empirik usullar uygʻunligidan foydalanildi.

- Birinchidan, tahlil va sintez usuli yordamida qadriyatlar tushunchasining mazmuni, uning tarkibiy elementlari hamda funksional xususiyatlari oʻrganildi. Bu usul orqali qadriyatlar individual va ijtimoiy darajadagi namoyon boʻlish shakllari ajratib koʻrsatildi va umumlashtirildi.

- Ikkinchidan, tarixiy-mantiqiy yondashuv asosida qadriyatlar tizimining shakllanishi va rivojlanish bosqichlari oʻrganildi. Ushbu yondashuv qadriyatlar turli davrlarda qanday mazmun kasb etganini hamda ularning zamonaviy jamiyatdagi transformatsiyasini aniqlash imkonini berdi.

- Uchinchidan, qiyosiy tahlil usuli orqali turli madaniyatlar va ijtimoiy tizimlarda qadriyatlar shakllanish xususiyatlari solishtirildi. Bu usul yordamida milliy va umuminsoniy qadriyatlar oʻrtasidagi oʻzaro bogʻliqlik va farqlar aniqlandi.

- Toʻrtinchidan, tadqiqotda aksiologik yondashuv muhim metodologik asos sifatida qoʻllanildi. Ushbu yondashuv qadriyatlar mohiyati, ularning inson hayotidagi oʻrni va ahamiyatini falsafiy nuqtai nazardan tahlil qilish imkonini berdi.

- Beshinchidan, sotsiologik kuzatuv va umumlashtirish elementlari orqali yoshlar orasida qadriyatlar shakllanish jarayoniga doir amaliy holatlar oʻrganildi. Mazkur usul yordamida yoshlarning qadriyatlarga boʻlgan munosabati, ularning xulq-atvorida namoyon boʻlish darajasi aniqlashtirildi.

Shuningdek, tadqiqotda tizimli yondashuv qoʻllanilib, qadriyatlar shakllanishi jarayoni oʻzaro bogʻliq omillar — oila, taʼlim tizimi, ijtimoiy muhit va axborot makoni bilan birgalikda kompleks tarzda tahlil qilindi. Bu esa muammoni fragmentar emas, balki yaxlit holda oʻrganish imkonini berdi. Tadqiqot jarayonida olingan maʼlumotlar mantiqiy umumlashtirish va interpretatsiya qilish usullari orqali qayta ishlanib, ilmiy xulosalar chiqarildi. Natijalar izchillik, obyektivlik va ilmiylik tamoyillari asosida baholandi [5; 6–8-b.]. Mazkur metodlar majmuasi tadqiqotning ishonchliligi va ilmiy ahamiyatini taʼminlab, yoshlar ongida qadriyatlar shakllanishi jarayonini chuqur ochib berishga xizmat qildi.

Natijalar

Mazkur tadqiqot doirasida yoshlar ongida qadriyatlar shakllanishiga taʼsir etuvchi omillar kompleks tarzda oʻrganilib, quyidagi ilmiy natijalarga erishildi.

Birinchidan, tadqiqot natijalari shuni koʻrsatdiki, yoshlar ongida qadriyatlar tizimi shakllanishida ijtimoiy institutlar oʻrtasidagi uzviylik va hamkorlik hal qiluvchi ahamiyatga ega. Xususan, oila — qadriyatlar birlamchi manbai sifatida yosh shaxsning axloqiy mezonlarini belgilaydi [1; 25–30-b.]. Taʼlim muassasalari esa ushbu qadriyatlarni tizimli bilimlar orqali mustahkamlab, ularni ongli ravishda qabul qilishga xizmat qiladi. Mahalla va keng jamoatchilik esa qadriyatlar amaliy muhitda namoyon boʻlishini taʼminlaydi. Shu bois “oila–taʼlim–jamiyat” tizimining uygʻun faoliyati qadriyatlar barqarorligini taʼminlovchi asosiy omil sifatida namoyon boʻldi.

Ikkinchidan, tadqiqot davomida zamonaviy axborot makonining ikki tomonlama taʼsiri aniqlandi. Bir tomondan, internet va raqamli texnologiyalar yoshlar uchun keng bilim va maʼnaviy resurslar manbai boʻlib xizmat qilmoqda. Ikkinchi tomondan esa, nazoratsiz axborot oqimi, ommaviy madaniyatning soddalashtirilgan va baʼzan zararli namunalarning kirib kelishi yoshlar ongida qadriyatlar ziddiyatini

yuzaga keltirmoqda. Natijada ayrim yoshlar orasida individualizmning ortishi, ijtimoiy mas'uliyatning susayishi kabi holatlar kuzatilmoqda.

Uchinchidan, tadqiqot natijalari milliy qadriyatlarning yoshlar ongida identifikatsion omil sifatida muhim rol o'ynashini ko'rsatdi. Milliy an'analar, urf-odatlar, tarixiy meros va ma'naviy qadriyatlar yoshlarning o'zligini anglashida, ijtimoiy muhitga moslashuvda va axloqiy qarorlar qabul qilishida muhim mezon bo'lib xizmat qiladi. Shu bilan birga, ushbu qadriyatlarning umuminsoniy qadriyatlar bilan uyg'unlashuvi yoshlarning ochiq fikrli va tolerant shaxs sifatida shakllanishiga zamin yaratadi.

To'rtinchidan, tadqiqot davomida yoshlarning tanqidiy va mustaqil fikrlash darajasi qadriyatlarni qabul qilish jarayoniga bevosita ta'sir ko'rsatishi aniqlandi. Tanqidiy fikrlash rivojlangan yoshlar tashqi ta'sirlarga nisbatan barqarorroq bo'lib, ular qadriyatlarni ongli ravishda tanlaydi va baholaydi. Aksincha, passiv fikrlashga ega bo'lgan yoshlar ko'proq tashqi axborot oqimiga bog'liq holda qadriyatlarni qabul qiladi.

Beshinchidan, tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, yoshlar ongida qadriyatlar shakllanishi jarayonida ta'lim tizimining mazmuni va metodlari muhim ahamiyatga ega. Interaktiv ta'lim usullari, muammoli vaziyatlar asosida o'qitish, bahs-munozara va fikr almashish jarayonlari yoshlarning qadriyatlarga nisbatan faol va ongli munosabatini shakllantiradi.

Oltinchidan, olib borilgan kuzatuvlar yoshlar orasida qadriyatlar tizimi dinamik xarakterga ega ekanligini ko'rsatdi. Ya'ni, u vaqt, ijtimoiy muhit va axborot ta'siri ostida o'zgarib boradi. Bu esa qadriyatlarni shakllantirish jarayonida uzluksizlik va tizimlilikni ta'minlash zarurligini ko'rsatadi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari yoshlar ongida qadriyatlar shakllanishi ko'p omilli, murakkab va o'zaro bog'liq jarayon ekanligini tasdiqladi. Ushbu jarayonda ijtimoiy muhit, ta'lim tizimi, axborot makoni va individual psixologik omillar o'zaro ta'sirda bo'lib, yagona tizim sifatida faoliyat yuritadi [5; 35–38-b.].

Xulosa. Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, yoshlar ongida qadriyatlar shakllanishi murakkab, ko'p bosqichli va ko'p omilli jarayon bo'lib, u ijtimoiy, madaniy, ma'naviy va individual omillar o'zaro ta'siri asosida rivojlanadi. Ushbu jarayonni to'g'ri yo'naltirish jamiyat barqarorligi va taraqqiyotining muhim shartlaridan biri hisoblanadi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, yoshlar ongida barqaror qadriyatlar tizimini shakllantirishda oila, ta'lim tizimi va ijtimoiy muhitning uzviy hamkorligi hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, oila qadriyatlarining dastlabki shakllanish bosqichida asosiy rol o'ynab, shaxsning axloqiy mezonlarini belgilaydi. Ta'lim muassasalari esa ushbu qadriyatlarni ilmiy asosda rivojlantiradi va mustahkamlaydi. Shuningdek, globallashtirish sharoitida axborot makonining kengayishi yoshlar ongiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Bu jarayon ijobiy imkoniyatlar bilan bir qatorda muayyan xavf-xatarlarni ham yuzaga keltiradi. Shu sababli yoshlarni axborotni tanqidiy tahlil qilishga o'rgatish, ularning mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Tadqiqot natijalari yana shuni ko'rsatdiki, milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg'unligi yoshlarning har tomonlama barkamol shaxs sifatida shakllanishida muhim omil hisoblanadi. Milliy qadriyatlar yoshlarning o'zligini anglashiga xizmat qilsa, umuminsoniy qadriyatlar ularning global dunyoqarashini kengaytiradi [6; 60–65-b.]. Bundan tashqari, qadriyatlar shakllanishi jarayonida falsafiy yondashuv alohida ahamiyatga ega ekanligi aniqlandi. Falsafa orqali yoshlar qadriyatlarining mohiyatini chuqur anglaydi, ularni ongli ravishda qabul qiladi va hayotiy faoliyatida qo'llaydi. Shu bois ta'lim tizimida falsafiy tafakkurni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish zarur. Amaliy jihatdan qaraganda, yoshlar ongida sog'lom qadriyatlar tizimini shakllantirish uchun quyidagi yo'nalishlarda ish olib borish maqsadga muvofiq:

- ta'lim jarayonida interaktiv va innovatsion metodlarni keng joriy etish;
- “oila–mahalla–ta'lim muassasasi” hamkorligini kuchaytirish;
- yoshlar orasida ma'naviy–ma'rifiy ishlarni tizimli tashkil etish;
- axborot makonida sog'lom g'oyalarni va ijobiy qadriyatlarni targ'ib qilish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Karimov I. A. Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. — Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Mirziyoyev Sh. M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. — Toshkent: O'zbekiston, 2021.
3. Forobiy Abu Nasr. Fozil odamlar shahri. — Toshkent: Fan, 1993.
4. Beruniy Abu Rayhon. Qadimgi xalqlardan qolgan yodgorliklar. — Toshkent: Fan, 1968.
5. Ibn Sino. Donishnoma. — Toshkent: Sharq, 2004.
6. Kant I. Amaliy aql tanqidi. — Moskva: Hayka, 1995.